

Jan Svoboda – Ondřej Štěch (ed.): Interkulturní vojna a mír

Praha, Filosofia 2012. 222 s.

Na začiatku roku 2013 sa odbornej verejnosti predstavila nová publikácia vydavateľstva Filosofia *Interkulturní vojna a mír*. Hlavní editori J. Svoboda a O. Štěch do knihy zaradili okrem „Předmluvy“ a „Závěru“, dvanásť príspevkov pojedná-

---

1 Tamtéž, s. 324.

2 Tamtéž, s. 100.

vajúcich o interkultúrnom dialógu. O aktuálnosti témy nemôže byť v dnešnom globalizovanom svete pochyb. Autori upozorňujú na potrebu riešenia interkultúrnych sporov, pričom väčšina z nich považuje vedenie interkultúrneho dialógu za najvhodnejší spôsob harmonizácie vzťahov v transkultúrnych celkoch.

Diskusiu o dialógu otvára príspevok Mareka Hrubca *Předpoklady interkulturního dialogu o lidských právech*. Ten vyvolal kritickú reakciu zo strany Petra Bláhy, ktorý vo svojej stati analyzuje Hrubcov text a negatívne sa stavia k jeho jednotlivým tézám. Vysvetľujúce a obranné stanovisko prinášajú následne príspevky Hrubca a Jana Svobody. Ďalší autori sa už odkláňajú od tohto sporu a dominantne sa sústreďujú na interkultúrny dialóg a jeho možnosti v špecifických podmienkach.

V úvodnom príspevku autor Marek Hrubec odкрýva predpoklady interkultúrneho dialógu. V prvých dvoch častiach ponúka polemiku ohľadom terminologického aparátu používaného v problematike. Zaoberá sa použitím pojmu dialóg a pojmu poly-lóg, terminologicky objasňuje používanie pojmu kultúra (kultúry) a civilizácia. V nadväznosti na L. Bluma definuje subjekty, ktoré sa môžu aktívne zúčastňovať na interkultúrnom dialógu. V časti *Lidská práva* popisuje Hrubec jeden z cieľov interkultúrneho dialógu – vytvorenie transkultúrnej zhody o základných ľudských právach, ktorá by mohla byť prijatá celou ľudskou civilizáciou. Skúmaním otázok základných ľudských práv v konkrétnych kultúrach (konfuciánskej, moslimskej a západnej) autor potvrdzuje možnosť transkultúrnej zhody, ktorá by bola výsledkom interkultúrneho dialógu, rešpektujúc popri tom východiskové pozície jednotlivých kultúr. V príspevku autor rozpracováva koncepciu štyroch modelov dôležitých pri vedení dialógu a založených na spôsobe usporiadania: kultúrneho, spoločenského, politického a ekonomického. V poslednej časti Hrubec načrtáva predstavu úspešného interkultúrneho dialógu na príklade Organizácie spojených národov, ktorá vznikla po druhej svetovej vojne s cieľom vytvoriť deklaráciu univerzálnych ľudských práv. Hrubec touto exemplifikáciou poukazuje na možnosť úspešného vedenia interkultúrneho dialógu, upozorňuje však na nevyhnutnosť kooperácie a možnosti prezentovať názory všetkých zúčastnených subjektov. Komentáre, diskusia zúčastnených strán a ich otvorenosť sú nepostrádateľným základom pre redefinovanie jednotlivých stanovísk a tvoria východisko úspešného interkultúrneho dialógu s transkultúrnym výsledkom.

V ďalšom príspevku *K pojetí interkulturního dialogu aneb varování před dogmatizací konformních předpokladů* reaguje Bláha kriticky na preceňovanie sily dialógu, pričom sa opiera o ideu prirodzenej ľudskej agresivity a nedocenenia polarity vojny a mieru. Poukazuje na údajnú ahistorickosť koncepcie interkultúrneho dialógu. S nedôverou analyzuje nedostatky koncepcie štyroch modelov usporiadania, ktoré podmieňujú spôsob vedenia dialógu.

Marek Hrubec protirečí svojmu oponentovi v príspevku *Interkulturní boj o uznání. Požadavky na historický vývoj od násilí k dialogu*. Autor systematicky reaguje na Bláhove námietky. Upozorňuje na nutnosť hľadať alternatívne možnosti rie-

šenia interkultúrnych stretov a sporov, pričom poukazuje na dialóg ako na pokus o kultivovaný prístup k nezhodám medzi kultúrami. Akcentuje potrebu uznania, ktorá je prostriedkom nenásilného riešenia konfliktov. S odvolaním sa na koncepciu Axela Honnetha a Charlesa Taylora protirečí Bláhovmu ahistorickému poňatiu uznania. V príspevku opätovne objasňuje koncepciu štyroch modelov.

Podnetnú a zaujímavú diskusiu k Hrubcovmu článku uzatvára príspevok Jana Svobodu *K chápaní interkultúrného dialogu aneb varování před dogmatizací negativity*. Svoboda sa kriticky stavia k Bláhovmu negativistickému prístupu k interkultúrnemu dialógu. Odporuje myšlienke ahistorickosti, pričom objasňuje nevyhnutnosť skúmania koreňov jednotlivých kultúr a ich odlišností.

Ondřej Štěch pokračuje v riešení problematiky interkultúrneho dialógu bez priamej nadväznosti na úvodnú diskusiu. Jeho text *Dialog sekulárních a religiózních perspektiv* sa zamerá na vzťah náboženstva a sekulárnej moderny a možnosť produktívneho dialógu v rámci tohto vzťahu. Tento dialóg autor pripodobňuje k dialógu interkultúrnemu, a to na základe nesúmerateľnosti jednotlivých perspektív. Východiskom sa mu stávajú filozofické koncepcie Habermasa a Taylora.

Martin Profant v príspevku *Jakou kulturu potřebuje interkulturní dialog o lidských právech?* analyzuje pojmový aparát používaný v problematike. Dialóg definuje nevyhnutnou rovnosťou komunikačných partnerov, pričom jeho výsledkom nie je objavenie pravdy, ale dosiahnutie zhody. Autor hľadá definíčné znaky a charakteristiky, ktoré by špecifikovali konkrétnu kultúru. Problematickou sa mu javí možnosť vyberať reprezentantov onej kultúry, ktorí majú aktívne participovať na dialógu. Profant pozornosť upriamuje na kultúrne situácie, ktoré úzko súvisia so subjektívnou kultúrou konkrétneho jedinca. Podľa Profanta stret kultúr, rešpektívne fungovanie minority v hostiteľskej kultúre, je úlohou, ktorá musí byť riešená. Autor kultúru vymedzuje aj na náboženskom pozadí. Tvrdí však, že ak ľudské práva majú byť všeobecné a univerzálne, náboženské (fanatické) či subjektívne kultúrne prvky môžu byť potlačené v prospech tejto univerzálnosti. „Idea vytvorení světoobčanské společnosti je zároveň ideou společného cíle“ (recenzovaná publikácia, s. 106-107). A ako autor uvádza, tým cieľom by mala byť ľudská sloboda.

Zdeněk Vopat sa vo svojom príspevku *Interkulturní dialog ano, ale jakou formou?* v skratke vracia k úvodnej diskusii medzi Hrubcom, Bláhom a Svobodou. Pritom Bláhov postoj k interkultúrnemu dialógu považuje za pesimistický (vyčíta mu najmä neprítomnosť alternatívy k dialógu), Svobodov vníma ako veľmi optimistický a Hrubcov prístup označuje ako stredové a vyvážené stanovisko. Možnosť riešenia kultúrnych stretov prostredníctvom interkultúrneho dialógu vníma ako prijateľnú. Zároveň si kladie otázky, akým spôsobom má byť dialóg vedený, aký má byť jeho účel, kto sa na ňom má (môže) zúčastňovať, aké témy má dialóg riešiť. Zaoberá sa možnosťou vedenia dialógu aj prostredníctvom sociálnych sietí, ktorá má podľa neho nesporné výhody. Upozorňuje však na možný interkultúrny šum, ktorý

by nastal, ak by každý vyjadroval svoj postoj, no nik by nereflektoval postoje druhého, a nebolo by tak možné dôjsť ku konsenzu.

Mimoeurópsky pohľad na problematiku interkultúrneho dialógu ponúka iránsky filozof Mostafi Younesie v príspevku *Dialog mezi civilizacemi, spravodlnost a politické myšlení*. V článku sa opiera o nutnosť spravodlivosti v civilizačnom dialógu. Domnieva sa, že súčasné politické myslenie je orientované na ego, subjektívny monológ a národný štát. Na to, aby sa mohol uskutočňovať civilizačný dialóg, je nutné fungovať v referenčnom rámci, ktorého opernými bodmi by mali byť: orientácia na druhého, dialóg ako občianska prax a hovorcovia jednotlivých civilizácií.

Problematiku rozširujúco rieši Jan Svoboda aj vo svojom druhom príspevku *Hodnota demokracie a její místo v interkulturním dialogu o lidských právech*. Viacerí filozofi kriticky hodnotia demokraciu ako apriórny základ interkultúrneho dialógu. Svoboda sa pokúsil vysvetliť jej pozíciu v ňom. V úvode príspevku sa venuje rozdeleniu demokracie. Domnieva sa, že vnímanie demokracie je stále silne redukcionistické, pretože je vnímané ako rýdzo politické, pričom ekonomická, sociálna či kultúrna stránka sú opomínané. V pravej demokracii musia byť demokratické všetky jej zložky. „Konkrétnej demokracie je vždy len pokusom o demokraciu“ (recenzovaná publikácia, s. 124). Myšlienka demokratickej humanity tvorí základ spravodlivého a rovného interkultúrneho dialógu. Svoboda sa domnieva, že primárne hodnoty, ako sú sebaúcta, dôstojnosť, zmysel pre rovnosť a rešpekt, ktoré sú nevyhnutné pre vedenie dialógu, sú zabezpečované práve demokratickým usporiadaním spoločnosti. Rovnako sa prikláňa k Hrubcovmu presadzovaniu uznania ako kľúčového momentu dialógu. Otvorenie normativity a jej šírka v rámci transkultúrnych celkov sú vybudované na vzájomnom obohacovaní jednotlivých kultúr. Na prijatie nových prvkov je nevyhnutná akceptácia cudzej kultúry a jej znanie. Autor neopomína ani dynamiku súčasných svetových zmien. Upozorňuje na podmienenosť pohybov v globalizovanom svete a na nezanedbateľnú rolu internetu či sociálnych sietí, ktoré podporujú dynamiku svetových zmien.

Milan Kreuzzieger v príspevku *Globalizace, bujení hybridů a kritický transkulturalismus* predstavuje podobu dnešných kultúr v globalizovanom svete. Upramuje pozornosť na ovplyvňovanie kultúr navzájom, pričom hovorí o tzv. kultúrnej hybridizácii. Hybridizácia, prelínanie, interakcia, strety, to všetko sa realizuje na viacerých úrovniach: transnacionálnej, transkultúrnej a transcivilizačnej. Kultúrna hybridizácia sa prejavuje v nestabilite a v zmenách – v spoločenskej, ale aj v politickej rovine. Prostredníctvom filozofických prístupov S. Benhabibovej a W. Welscha sa Kreuzzieger kriticky vyjadruje k definovaniu kultúr ako izolovaných, homogénnych celkov, pričom smeruje k transkulturalite. Transkulturalita je len zdanlivo generalizovaním a unifikovaním, ako píše v článku autor, zároveň je základom diverzity. Obohacovanie jednotlivých kultúr, prijímanie inokultúrnych prvkov je potencované rozvojom informačných a telekomunikačných technológií, dostupnosťou dopravy, veľkou mobilitou obyvateľstva.

Zuzana Uhde vo svojom článku *K významu interkultúrneho dialógu pro práva žen* predstavuje riešenú problematiku na pozadí feministickej filozofie. Rozpracováva problém interkultúrneho dialógu s odvolaním sa na filozofické stanoviská Nancy Fraserovej, Alison Jaggarovej, Umy Narayanovej. Text upozorňuje na dominanciu západu a neoliberalizmu, ktorých koncepcie sú považované za neutrálne, kým koncepcie iných kultúr sú vnímané ako represívne. Uhde kladie dôraz na dôležitosť intrakultúrneho dialógu o právach žien, ktorý môže zabezpečiť účasť žien v spravodlivom interkultúrnem dialógu ako rovných partnerov.

Záverečným príspevkom je text Ondřeja Lánskeho *Transmodernita jako východisko a aplikace transkultúrneho dialógu*, ktorý je inšpirovaný argentínsko-mexickým filozofom Enriqueom Dusselom. Autor vníma transkultúrny dialóg ako účinný nástroj riešenia stretov, ktorých počty narastajú so vzrastajúcim množstvom intercivizačných a transkultúrnych kontaktov. Obhajuje transmodernitu, ktorá nahrádza (atlantickú) modernitu. Atlantická modernita je spojená s kolonializmom a násilným presadzovaním západnej kultúry. Transmodernita má byť vybudovaná na základe pluriverzalizmu ako reakcia na europocentrizmus a univerzalizmus. V súčasnosti je nenaplneným pojmom, ktorý predstavuje cieľ, ku ktorému môže smerovať celospoločenský vývoj. Následne sa transmodernita môže stať východiskom interkultúrneho dialógu.

Publikáciu uzatvára *Závěr: diskuse o interkultúrnem dialógu*, v ktorom Jan Svoboda a Ondřej Štěch sumarizujú poznatky z jednotlivých príspevkov, a poukazujú tak na prínos spracovania problematiky interkultúrneho dialógu v ére silnejúcej globalizácie.

Editori Svoboda a Štěch pripravili v podobe publikácie *Interkultúrní vojna a mír* veľmi zaujímavú a odbornou koncipovanú zbierku textov týkajúcich sa aktuálneho problému riešenia interkultúrnych sporov v globalizovanom svete 21. storočia. Odborníci v publikovaných príspevkoch prinášajú vlastný pohľad na problematiku, opierajú sa o svetové filozofické authority, rozvíjajú ich koncepcie. Hodnotným sa javí nielen zozbieranie textov venovaných problematike interkultúrneho dialógu, ale predovšetkým šírka záberu jednotlivých príspevkov a špecifikácia problému interkultúrneho dialógu v rôznych oblastiach.

Bojana Ladrová